

Έλληνες λόγιοι 15ου αι.: συμμετοχή στο διάλογο για ένωση των Εκκλησιών & πνευματική άνθηση (Σοφία Καυκοπούλου, υπ. δρ Θεολογίας-Μουσικός)

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=154080>]

Μιμούμενοι πολλάκις το συγγραφικό ύφος τού Θουκυδίδη[1], έφεραν στη Δύση την ελληνική κλασική παιδεία τής αρχαιότητας μέσω κυρίως τής διδασκαλίας τους σε Σχολές τής Ιταλίας, όπου συγκέντρωναν γύρω τους πλήθος μαθητών, οι οποίοι κυριολεκτικά διψούσαν για τη γνώση τής ελληνικής γλώσσας και φιλοσοφίας και τη μελέτη των Ελλήνων κλασικών συγγραφέων, όπως οι φιλόσοφοι Πλάτων και Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος, οι Στωικοί, οι Πυθαγόρειοι, οι τραγικοί ποιητές και πολλοί άλλοι, τα έργα των οποίων μεταφράζονταν συστηματικά στα ιταλικά και διδάσκονταν στους γόνους των καλύτερων οικογενειών τής Δύσης[2], εκείνους που είχαν έρθει λόγω του ολοένα αυξανόμενου εμπορίου, στην θέση τής άρχουσας τάξης, εξοβελίζοντας τούς παλαιούς αριστοκράτες.

Η Φλωρεντία την εποχή της Αναγέννησης

Οι λόγιοι τού 15ου αι., είτε με τη συμμετοχή τους στο διάλογο μεταξύ ανατολικής και δυτικής Εκκλησίας, είτε με την ενεργό συμμετοχή τους στη Σύνοδο Φερράρας – Φλωρεντίας, όπου άλλοι από αυτούς συμφώνησαν με την Ένωση των Εκκλησιών, ενώ άλλοι την αρνήθηκαν με σθένος, έχοντας καθείς τούς λόγους του κι εκθέτοντάς τους στα έργα του, αποτελούν τούς πιο αξιόπιστους μάρτυρες για τα εκκλησιαστικά ζητήματα που απασχόλησαν έντονα και τις δύο πλευρές έως τα μέσα τού 15ου αι..

Η πολυπόθητη Ένωση, για πολλούς απετέλεσε τη σανίδα σωτηρίας τής ήδη καρατομημένης Αυτοκρατορίας, από την Οθωμανική λαίλαπα που απειλούσε να την διαλύσει ολοσχερώς και να εκπορθήσει την Κωνσταντινούπολη. Για άλλους, και κυρίως για τον λαό τής ίδιας τής Πόλεως, αποτελούσε μία φρικτή προδοσία απέναντι στα ιδανικά τους, απέναντι στην Ορθόδοξη πίστη τους. Ακόμη, αποτελούσε αυτομάτως εκούσια υποδούλωση στους Δυτικούς.

Μετά την ανάκτηση τής Κωνσταντινουπόλεως από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο, το 1261, ακολούθησε μία μεγάλη περίοδος πνευματικής ακμής, που χαρακτηρίστηκε ως Παλαιολόγεια Αναγέννηση. Την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική παρακμή[3], συνόδευε η ταυτοχρόνως πλούσια πνευματική παραγωγή.

Το Πανεπιστήμιο τής Πόλεως επαναλειτούργησε με πρώτο κοσμήτορα τον Γεώργιο Ακροπολίτη[4]. Η ολοένα υποβαθμιζόμενη σε δύναμη, Αυτοκρατορία, άφηνε κληρονομιά κατά τη δύση της, απίστευτης σπουδαιότητας έργα τής υψηλής

διανόησης. Πρόκειται για μία εποχή τολμηρών και πολυάριθμων φιλοσόφων, με κορωνίδα τον Γεώργιο Γεμιστό ή Πλήθωνα[5]. Σύμφωνα με τον Steven Runciman[6], η αντίθεση αυτή, εξηγείται αν λάβουμε υπ' όψιν, πως οι λόγιοι, πνευματικοί άνθρωποι, σπανίως διαπρέπουν στην πρακτική διαχείριση. Εάν λοιπόν, δεν κατείχαν πολλοί από αυτούς ανώτατα αξιώματα, ίσως η διακυβέρνηση να μην καθίστατο τόσο αναποτελεσματική.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, άλλοι από αυτούς απογοητεύτηκαν βλέποντας ότι η Αυτοκρατορία ήταν καταδικασμένη να σκλαβωθεί στους Τούρκους, ενώ άλλοι στέκονταν με θάρρος μπροστά στα γεγονότα, πιστεύοντας είτε πως θα υπάρξει σωτηρία και εναποθέτοντας τις ελπίδες τους στον Θεό, είτε έχοντας πλήρη συναίσθηση τού τί θα επακολουθήσει, αλλά επιλέγοντας να διατηρήσουν την εθνική και θρησκευτική τους ταυτότητα σε διάσταση με τη Δύση. Κοιτάζοντας το αδιέξοδο κατάματα και με θάρρος.

Μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο τής κοινωνίας, όπου ανήκει και η Εκκλησία, υπάρχουν ένα σωρό από παράγοντες, οι οποίοι μάς ενδιαφέρουν για να εξάγουμε όσο το δυνατόν πιο ασφαλή συμπεράσματα για την ιστορική μας έρευνα. Παράγοντες όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, η τέχνη και ο πολιτισμός, η θρησκεία, οι νόμοι, όλα τα στοιχεία κοινωνικής δομής τα οποία χρειάζεται να μελετηθούν για να έχουμε ένα βέβαιο συμπέρασμα. Για όλους αυτούς τους παράγοντες, γίνεται επίσης λόγος μέσα στα συγγράμματα των λογίων τού 15ου αι..

Ο καθένας τους, μεταφέρει τα ισχύοντα ήθη και έθιμα τού καιρού του και ανάλογα με αυτά κινείται και δρα. Το κοινωνικό πλαίσιο είναι πάντοτε αυτό που καθορίζει συμπεριφορές και αποφάσεις, σε κάθε εποχή, από την πρωτόγονη, έως τη σύγχρονη, τη δική μας. Ζώντας σε μία οργανωμένη κοινωνία, ο άνθρωπος μαθαίνει να υπακούει σε νόμους, να δημιουργεί αλληλένδετες σχέσεις κάθε είδους με τους συνανθρώπους του, να συμμορφώνεται στα κοινά πιστεύω που καθορίζουν τη συνοχή αυτής της κοινωνίας, να δρα με γνώμονα το συλλογικό καλό και να πιστεύει σε κοινά ήθη που είναι εκείνα που χαρακτηρίζουν τον τύπο και την ποιότητα τής εκάστοτε κοινότητας.

(συνεχίζεται)

[1] Runciman, «Το Βυζάντιο και ο Ράνσιμαν», Β', εφημερίδα "Πρωινή Γνώμη", σ. 9.

[2] Γιαννακόπουλος, Μεσαιωνικός Δυτικός πολιτισμός και οι κόσμοι τού Βυζαντίου και τού Ισλάμ,

[3] σ. 576-577.

[4] Γιαννακόπουλος, Μεσαιωνικός Δυτικός Πολιτισμός, 469.

[5] Runciman, Βυζαντινή αναγέννηση, σ. 69.

[6] Όπ. π., σ. 22.

[7] Όπ. π., σ. 22.